

K 41262003 : สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

คำสำคัญ : พระอุโบสถและพระวิหารสมัยอยุธยาตอนปลาย

จุฬาทิพย์ อินทราไสย : สถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถและพระวิหารสมัยอยุธยาตอนปลาย (INTERIOR ARCHITECTURE OF PHRA UBOSOT AND PHRA WIHAN IN LATE AYUTTHAYA PERIOD) อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาทิศ ชูแสง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมคิด จิระทัศน์กุล. 423 หน้า. ISBN 974-653-585-4

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถและพระวิหารสมัยอยุธยาตอนปลาย อันเกิดจากแผนผัง และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างการจัดพื้นที่ว่างกับองค์ประกอบภายในที่ปรากฏ โดยแบ่งองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมภายในออกเป็น องค์ประกอบโครงสร้าง และองค์ประกอบตกแต่ง

พระอุโบสถและพระวิหารที่นำมาศึกษามีจำนวนทั้งสิ้น 33 หลัง ในพื้นที่ 8 จังหวัด ได้แก่ อยุธยา ลพบุรี กรุงเทพฯ นนทบุรี อ่างทอง นครปฐม เพชรบุรี และสมุทรสงคราม ซึ่งเป็นชุมชนที่มีความสำคัญมาแต่อดีตในสมัยอยุธยาตอนปลายเขตวัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ในการศึกษาเน้นรูปแบบขององค์ประกอบที่สัมพันธ์กับพื้นที่ว่างภายในอาคารเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งการลำดับอายุการสร้างพระอุโบสถและพระวิหารดังกล่าวนั้นเป็นเพียงการกำหนดอายุโดยสังเขปเท่านั้น เนื่องจากปัญหาทางด้านข้อมูล และหลักฐานไม่มีความสมบูรณ์ทั้งในด้านประวัติการสร้าง การบูรณะเปลี่ยนแปลงทั้งในอดีตและปัจจุบัน

ผลการศึกษารูปแบบองค์ประกอบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถและพระวิหารในสมัยอยุธยาตอนปลายที่สัมพันธ์กับแผนผังและพื้นที่ว่างภายในอาคาร แบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือกลุ่มอาคารขนาดเล็ก มีพื้นที่น้อยกว่า 70 ตารางเมตร, กลุ่มอาคารขนาดกลาง มีพื้นที่ 70-100 ตารางเมตร และ กลุ่มอาคารขนาดใหญ่ มีพื้นที่ 100 ตารางเมตรขึ้นไป มีผังภายในอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีทั้งที่เป็นแบบมีเสาร่วมใน และไม่มีเสาร่วมใน โดยให้ความสำคัญกับพระอุโบสถเป็นประธานหลักของวัด ขนาดของพื้นที่ว่างภายในอาคารจะสัมพันธ์กันกับการจัดวางฐานชุกชีรวมถึงองค์พระประธานที่หันหน้าไปทางทิศตะวันออก และทางสัญจร มีการเจาะช่องประตูหน้าต่างเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีการเล่นระดับของระนาบเพดานที่สัมพันธ์กันกับการจัดวางฐานชุกชีแสดงให้เห็นถึงความสำคัญและลำดับศักดิ์ในการใช้พื้นที่ของมรรชาวาสและพระภิกษุ ขนาดของพื้นที่ภายในดังกล่าวจึงขึ้นอยู่กับจำนวนและปริมาณของกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบองค์ประกอบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถและพระวิหาร ได้แก่ ประโยชน์ใช้สอย เรื่องราวทางพุทธศาสนา คติความเชื่อ ตลอดจนกระบวนการทางการช่าง ส่งผลให้รูปแบบองค์ประกอบ รวมถึงที่ว่างภายในอาคารมีระเบียบกฎเกณฑ์ถูกควบคุมรูปแบบไว้ ไม่เปลี่ยนแปลงมาตลอดเวลาในช่วงปลายของอยุธยา หรือเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะเฉพาะบางส่วนที่ไม่กระทบต่อลักษณะโดยรวม แต่มีลักษณะเฉพาะในแต่ละพื้นที่

ภาควิชาศิลปสถาปัตยกรรม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2545

ลายมือชื่อนักศึกษา จุฬาทิพย์ อินทราไสย

ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ 1. สาทิศ ชูแสง 2. สมคิด จิระทัศน์กุล

K 41262003 : MAJOR : HISTORY OF ARCHITECTURE

KEY WORD : PHRA UBOSOT AND PHRA WIHAN IN LATE AYUTTHAYA PERIOD

JURATHIP INTRASAI : INTERIOR ARCHITECTURE OF PHRA UBOSOT

AND PHRA WIHAN IN LATE AYUTTHAYA PERIOD. THESIS ADVISORS :

ASST.PROF. SATIS CHUSANG., AND ASST.PROF. SOMKID JIRATASANAKUL. 423 pp.

ISBN 974-653-585-4.

The purpose of this thesis is to study composition of interior architecture of Phra Ubosot and Phra Wihan which were built in Late Ayutthaya Period. These compositions are the result of plans, architectural elements and the arrangement of spatial composition. In this thesis, the interior architectural elements was divided into structural elements and decorated elements.

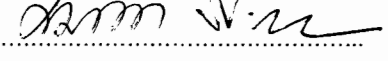
Totally, 33 Phra Ubosots and Phra Wihans from 8 provinces which are located around the historical communities along Chaophraya River Plain during the studying period are selected as case study.

In each case, the study focuses on five major elements namely plan, pillars, pedestal, void and ceiling which incorporate into the spatial composition. The case studies were divided into three groups according to their sizes : small, medium and large. The factors influence the arrangement of the spatial organization are pattern of the ceremonies, buddhist tales, myths and construction methods. These factors had influenced the spatial organization to be static through out the period but in a few cases with minor changes which did not affect the whole picture of the style and these are different according to the geographical location.

Department of Architecture and Related Arts Graduate School, Silpakom University Academic Year 2002

Student's signature .....

Thesis Advisors' signature 1..... 2.....

กิตติกรรมประกาศ

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาทิศ ชูแสง และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สมคิด จิระทัศน์กุล อาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.ประเวศ ลิ้มปรีงษ์ และ อาจารย์มาณพ อิศรเดช ซึ่งกรุณาได้รับเป็นคณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์และให้คำแนะนำ ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์และถูกต้องยิ่งขึ้น ตลอดจนคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ทุกท่านของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ที่ให้การแนะนำช่วยเหลือมาโดยตลอด

ขอบคุณเพื่อนๆ และพี่น้องทุกคนที่ให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ คุณจันทรัตน์ สำหรับความช่วยเหลือด้วยดีตั้งแต่เริ่มจนจบการศึกษา คุณจุฬพลสำหรับการอนุเคราะห์เรื่องแบบพระอุโบสถและพระวิหารบางหลังในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คุณอานนท์ที่กรุณาให้คำแนะนำ และคำปรึกษาที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง คุณวรรณันท์ คุณมยุรี คุณวิโรจน์ คุณวรกานต์ สำหรับการทำรังวัดพระอุโบสถและพระวิหารในพื้นที่จังหวัดภาคกลาง รวมทั้งช่วยตรวจสอบข้อมูลในวิทยานิพนธ์ คุณศิริวรรณที่มาช่วยในช่วงเวลาสำคัญมากๆ คุณฤดีพร คุณอรอุษา คุณวนิดา คุณรพีพรรณ คุณลักขณา และคุณนิติภัทรสำหรับงานแบบ งานศิลป์ และเป็นกำลังใจด้วยดีมาโดยตลอด รวมทั้งบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ได้เอ่ยนามข้างต้นสำหรับการอนุเคราะห์ในทุกๆ เรื่องที่ผ่านมา

คำนำ

ที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หรือที่ราบภาคกลาง เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญและมีประวัติศาสตร์ควบคู่มาับกรุงศรีอยุธยา เป็นต้นกำเนิดของชุมชนและงานศิลปสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระอุโบสถ พระวิหาร รวมถึงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ล้วนมีนัยยะของความหมายที่บ่งบอกถึงแนวคิดในการออกแบบ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากคติความเชื่อในพุทธศาสนา และสภาพแวดล้อมของวัฒนธรรมนั้นๆ หลอมรวมเข้ากันปรากฏเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาของบรรพชนไทยในอดีต

ในการศึกษารูปแบบขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถและพระวิหารสมัยอยุธยาตอนปลาย อันเกิดจากแผนผัง และรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เพื่อนำมาจัดกลุ่มหาสายวิวัฒนาการ หรือลักษณะเฉพาะในแต่ละพื้นที่ โดยการศึกษาในครั้งนี้ได้เลือกทำการศึกษาเฉพาะพระอุโบสถและพระวิหารในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หรือที่ราบภาคกลางตอนล่างอันเนื่องมาจากเป็นชุมชนที่มีความสำคัญมาแต่อดีตรวมถึงลักษณะทางศิลปกรรมที่มีรูปแบบใกล้เคียงกัน หรือส่งอิทธิพลถึงกัน

ในการศึกษานี้ได้ประสบปัญหาเกี่ยวกับข้อมูลหลักฐานที่เหลือให้ศึกษาได้ในปริมาณที่ไม่มากนัก จำนวนทั้งสิ้น 33 หลัง ใน 31 วัด แต่โดยรวมก็สามารถแสดงให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมภายในพระอุโบสถ และพระวิหารสมัยอยุธยาตอนปลายได้ค่อนข้างชัดเจน ซึ่งถือได้ว่าเป็นการศึกษาในอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยให้การศึกษาศิลปะสมัยอยุธยามีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยผู้ศึกษาหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลต่างๆในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ในการศึกษาเกี่ยวกับงานศิลปกรรมสมัยอยุธยาตอนปลายในแง่มุมอื่นๆอีกต่อไป